

Notiser

Avtalslagen 100 år

Avtalslagen antogs i Sverige den 11 juni 1915. Lagens hundraårsjubileum uppmärksammades med en stor nordisk konferens i Lund och med ett seminarium i riksdagens civilutskott. Här följer en sammanfattande redogörelse för vad som sades vid tillställningarna, baserad på mina personliga anteckningar.

Konferensen i Lund 11 juni 2015 — Inledning

Knappt hundra personer deltog i konferensen. Det var till övervägande del nordiska forskare närvarande samt enstaka advokater, bolagsjurister och domare.

Mia Rönnmar (Lund), Andreas Inghammar (Lund) och Boel Flodgren (Lund) hälsade alla välkomna. Inghammar påminde om skolavslutningskänslan och citerade från psalmen Den blomstertid nu kommer: "... till allt som varit dött, sig solen strålar närma och allt blir återfött."

Flodgren påminde om konferensen vid avtalslagens 90-årsjubileum då vi uppmärksammade Kurt Grönfors berömda uttalande strax innan sin bortgång att "*avtalslagen är en ruin*" samt att flera deltagare då ansåg att lagen är en "*smuk (vacker) ruin*". Flodgren pekade på att avtalslagen endast behandlar en begränsad del av avtalsrätten (kapitel 1 om ingående av avtal genom anbud och accept, kapitel 2 om vissa typer av fullmakter samt kapitel 3 om ogiltighet). Hon gav exempel på avtalsrättsliga frågor som inte behandlas i avtalslagen; culpa in contrahendo, avtalstolkning, rättsföljden av ogiltighet, påföljder av avtalsbrott. Avslutningsvis visade Boel Flodgren två nya böcker, en bok på engelska som beskriver nordisk avtalsrätt för utländska jurister och en på svenska som handlar om avtalslagens ursprung och framtid.

Avtalslagen — tillbakablick, rättshistoria och värderingar

Ditlev Tamm (Köpenhamn) redogjorde för diskussionerna i samband med avtalslagens tillkomst och de olika viljor som fanns beträffande om vi i Norden borde ha en allomfattande civilkod. Den tyske rättsvetenskapsmannen von Savignys åsikter vann gehör i Norden, att det är bättre att jurister utvecklar rätten än att låsa fast den i en stor civilkod. Tamm tror att det är en tillfällighet att avtalslagen blivit så gammal. Avtalslagen är ett "*lillebarn*" av tyska BGB och bygger på den tyska viljeprincipen. Tamm konstaterade att det inte förefaller finnas någon stor lust bland nordiska avtalsrättsakademiker att göra avtalsrättsliga reformer. Han anser att vi bör vara stolta över att Norden för hundra år sedan kunde producera en så framstående produkt med fint, lättbegripligt språk och tydlig begreppsapparat.

Sverre Blandhol (Oslo) framhöll avtalslagens nära koppling till köplagen. Syftet med avtalslagen var att skapa en praktiskt inriktad lagstiftning för merkantila behov. Blandhol pekade på att det fanns kritiker (främst Stang) till viljedogmen och top-down attityden i tysk rätt. Ännu 1919 levde idén om en civilkod men den dog slutligen på 1920-talet.

Kjell Åke Modéer (Lund) påminde om den omvälvande tid som rådde när avtalslagen infördes. Den trädde i kraft under brinnande världskrig. Det rådde politiskt kaos med kapitalism, socialism, individualism, liberalism och idén om en socialstat. De juridiska perspektiven ändrades från sedvanerätt till lagstiftning. Idéerna om positivism, pragmatism och realism stångades emot varandra. Internationalismen var stor. De kommersiella transaktionerna påverkades starkt av den nya infrastrukturen med järnvägar, bilar, telefon och internationell handel. Avtalslagen hanterar alla dessa konflikter.

Juha Karhu (Lapplands universitet) betonade skillnaden mellan avtalsrätten och avtalslagen. Diskussionen om passivitet är ett exempel på ett problem som ligger utanför avtalslagen. Karhu drog en parallell till kärleken: Avtalslagen bygger, liksom kärleken, på tillit och förtroende. På samma sätt som kärleken drar fokus till sig själv, finns en tendens att läsa in mer i avtalslagen än vad som står där. Det är viktigt att se skillnaden mellan avtalsrätten och avtalslagen, vilket en kärleksförblindad person kanske inte gör. I avtalslagen finns kärlekens skydd för en svagare part. Principen om avtalsfrihet saknas i avtalslagen och det är nog så att kärlek och frihet inte fungerar tillsammans, även om friheten fungerar som en eld vid sidan av kärleken. Karhu avslutade med att förklara att avtalslagen är en social konstruktion och att vi därför kan disponera över den och bygga in vad vi vill i den.

I den efterföljande debatten ställde Henrik Udsen (Köpenhamn) frågan om det var en bra idé att kodifiera avtalslagen 1915. Tamm anser att det var en bra idé, vilket bevisas av att den lever kvar idag. Han är dock inte säker på om det hade gjort någon skillnad om vi haft en avtalslag eller inte och beklagar att det inte finns fler allmänna principer i lagen. Blandhol anser att det var en god idé att kodifiera reglerna i avtalslagen även om ursprungstanken var en stor totalkodifikation som slutade i ett litet fragment där de allmänna principerna ligger i bakgrundsrätten, utanför lagstiftningen. Torgny Håstad (Uppsala) framhöll de kommersiella praktiska behov som avtalslagen avsåg att tillgodose och att lagen inte är principiellt hållen med grundläggande principer. Den handlar om detaljerade teknikaliteter och tillgodosåg behoven av rättssäkerhet beträffande några specifika frågor, t.ex. avtals ogiltighet. De detaljerade reglerna om återkallelse av fullmakt i tio paragrafer är enligt Håstad helt ointressanta från principiell synvinkel. Återkallelse av anbud är också detaljerat och överreglerat. Sven Unger (advokat, Stockholm) berättade att han får fler svar i köplagen än i avtalslagen.

Därefter tog Udsen upp frågan om avtalslagens betydelse idag jämfört med förr i tiden.

Torbjörn Ingvarsson (Uppsala) anser att avtalslagen har påverkat våra argumentationsmönster, vilket är värdefullt. Han anser att vissa principiella stridigheter bilades genom lagen men att det fortfarande finns kvar inkapslade stridigheter. Lena Sisula Tulokas (Helsingfors) ser avtalslagen som en baslag för det nordiska juridiska tänkandet. Den bidrog till att dra upp riktlinjer för terminologi och struktur.

Udsen frågade därefter om nordisk harmonisering kan ske effektivt genom *soft law*.

Tamm anser att det är viktigt med nordisk harmonisering och att den skapas bäst genom lagstiftning. Tamm menar att harmonisering alternativt kan ske genom ett nordiskt *restatement*. Karhu anser att

harmonisering förutsätter att näringslivet handlar harmoniserat eftersom lagstiftaren inte är allsmäktig och inte kan framtvinga harmoniserat beteende. Karhu pekade på att avtalslagen 1915 var i samklang med dåvarande nordisk avtalsrätt och näringslivets dåvarande beteende.

Allmän lojalitetsplikt i Norden — hur den bör utvecklas och tillämpas

Torgny Håstad (Uppsala) betonade att lojalitetsplikten ser olika ut i samarbetsavtal jämfört med momentana motpartsavtal. Han beskrev hur flera lagregler har karaktär av lojalitetsplikt, t.ex. 4, 6, 33 och 36 §§ avtalslagen, 19 § köplagen, 16 § konsumentköplagen och bestämmelser om avrådningsplikt, vårdansvar och reklamation. Håstad frågar sig om man ur dessa lagbestämmelser, som alla bygger på en svävande grundtanke om lojalitet, kan skapa en allmän princip om lojalitetsplikt. Håstads bedömning är att Sverige är mer återhållsamt med att uttrycka lojalitetsplikt än Finland och Norge. I Sverige motiveras avgöranden hellre med analogier till lagar än med referenser till en allmän lojalitetsprincip. Han anser att det inte finns behov att införa en allmän lagbestämmelse om lojalitetsplikt. Det är viktigt att ha klart för sig att avtalslagens bestämmelser inte ska tolkas *e contrario* och med det i åtanke fungerar avtalslagen bra som den är, även om en hel del kan förbättras, t.ex. fullmaksreglerna och 32 §.

Palle Bo Madsen (Århus) anser att det finns en lojalitetsplikt och att det bör finnas en sådan. I Norge har 33 § avtalslagen om tro och heder fungerat som en språngbräda och utvecklats till en lojalitetsprincip. Lojalitet handlar om vilka beteenden vi kan acceptera i samhället (en socialstandard). I Danmark har man via analogier och induktion utvecklat en allmän lojalitetsprincip. Ibland hänvisar danska domstolar till "*lojalitet*", ibland ligger lojalitet som en tyst bakgrundsprincip. Madsen är generellt sett kritisk till UNIDROIT Principles, Principles of European Contract Law och the Draft Common Frame of Reference samt framhöll att de inte är rättskällor. Han anser emellertid att de kan fungera som inspirationskällor. Principernas bestämmelser om *good faith and fair dealing* överensstämmer med nordisk rätt. Madsen anser att lojalitetspliktens konkreta innehåll inte bör låsas fast genom lagstiftning, utan utvecklas bäst av domstolar. Han avslutade med att citera Ole Lando som skrivit: "*Good faith is penicillin. It permeates all parts of the system and kills all the pernicious germs.*"

Johan Bärlund (Helsingfors) pekade på skillnaden mellan rättsregler och rättsprinciper och kategoriserar lojalitetsprincipen som en princip (inte en regel). Han vill inte göra en fundamental åtskillnad mellan momentana köp och samarbetsavtal eftersom lojalitet kan finnas i de båda avtalstyperna. Bärlund framhåller betydelsen av att juristutbildningen påvisar lojalitetsprincipen för studenterna. Genom sådan "*hjärntvättning*" kan vi förvänta oss att lojalitetsprincipen får ökande betydelse när den nya generationens jurister blir domare och professorer.

Hilde Hauge (Bergen) visade att jurister i Norge använder en lojalitetsgrundad argumentationsmodell — även om inte själva ordet "lojalitet" alltid används. Hon omtalade en "*materiell lojalitetsprincip*" av innebörd att avtalsparter har skyldighet att se till att avtalsprestationerna är till fördel för båda parter — inte endast för den egna parten. Hauge tydliggjorde att lojalitetsprincipen har nära samband med

upplysningsplikten, innebär ingrepp i avtalsfriheten och är starkare i konsumentavtal.

I den efterföljande debatten ställde Boel Flodgren frågan om lojalitetsprincipen endast var "Kejsarens nya kläder" och om det är någon skillnad i praktiken mellan de nordiska länderna. Jori Munukka (Stockholm) berättade att lojalitetsplikten har starkast ställning i Norge där HD i närmare 100 avgöranden använt uttrycket "*lojalitet*". Johan Bärlund (Helsingfors) upplyste att det nästan inte finns något rättsfall i Finland som använder ordet "*lojalitet*". Jan Ramberg (Stockholm) anser att det finns en princip om lojalitet i nordisk rätt. Han framhöll att domskälens utformning – med referenser till lojalitet eller något annat — i hög grad är beroende av hur advokaterna har argumenterat. Johan Giertsen (Bergen) tror att den norska benägenheten att hänvisa till lojalitet kan vara ett sätt att slippa tala om oskälighet enligt 36 § avtalslagen.

Avtalslagens framtid

Johan Giertsen (Bergen) gjorde klart att det som tidigare var gemensam nordisk avtalsrätt inte längre är det. Skillnaderna är lagtekniska på så vis att de nordiska länderna har implementerat EU-direktiv på olika sätt. Även anslutningen till CISG Del II skedde på olika sätt. Norge och Danmark har nya bestämmelser i avtalslagen som hänvisar till CISG Del II under det att de svenska och finska avtalslagarna inte har samma hjälpsamma hänvisning i lagen. Giertsen frågade sig om skillnaderna endast är lagtekniska eller om det också finns betydande materiella skillnader. Han pekade på hur utvecklingen i avtalsrätten gått mot att bli mer speciell. Civilrätten är splittrad och blir allt mindre överskådlig. Lagstiftaren har valt att inte skapa allmänna avtalsrättsliga regler i avtalslagen, istället sker lagstiftning i speciallagar som är illa synkroniserade. Giertsen gav som exempel att fullmaktsrätten är olika reglerad i avtalslagen och bolagsrätten samt att upplysningsplikten i avtalslagen skiljer sig från upplysningsplikter i många speciallagar. Giertsen tror att det är orealistiskt med en ny avtalslag eftersom det saknas politisk vilja och lagstiftaren har fullt upp med att implementera EU-direktiv, även om han önskar sig en lag med avtalsrättsliga huvudprinciper. Att *avtalslagen* minskar i betydelse och går mot solnedgången innebär inte att *avtalsrätten* går ner i solnedgången. Andra rättskällor blir mer relevanta, vilket är spännande för juristprofessorer som kan fortsätta att utveckla "*professorsrätt*".

Torsten Iversen (Århus) vill inte se en reform av avtalslagen och hänvisade till att "*if it ain't broken, don't fix it.*" Han är tacksam över att avtalslagen är politiskt ointressant eftersom den då får vara ifred. Vi ska inte lägga resurser på nya avtalsrättsliga regler. Avtalslagen är förnuftig och fastslår en rad principer. Den är mycket mer framstående än de tyska och franska märkliga reglerna om avtal. Avtalslagen är elegant. Reglerna om fullmakt är ett exempel på elegansen; genom att ingående beskriva hur fullmakt återtas, berättar lagen indirekt hur fullmakten stiftas. Det är imponerande hur goda bestämmelserna i avtalslagen är med hänsyn till de problem som rådde för 100 år sedan. Avtalslagens språk är bra och kraftfullt. Iversen framhöll att avtalslagen inte ska tolkas uteslutande (antitetiskt). Den innehåller små precisa regler som kan kompletteras genom rättspraxis. Ett exempel är kapitel 2 som ger utrymme att utveckla andra fullmaktsfall än de som

följer av avtalslagen. Avtalslagen är måhända opedagogisk men det är farligare att säga något olämpligt än att vara tyst. Det ligger en fara i att reglera för mycket. Det är däremot ofarligt att inte allt är reglerat genom lagstiftning. Inget i avtalslagen är alarmerande dåligt och det finns inget brännande behov av ändring. Iversen anser att man kanske kan ta bort reglerna om konkurrensklausuler. Eventuellt kunde man införa något om konkludent handlande i första kapitlet om avtals ingående men det är klokast att inte göra något alls mot bakgrund av svårigheterna att formulera sådana bestämmelser.

Asa Olafsdóttir (Reykjavik) påpekade att avtalslagen är relativt ny om man jämför med engelsk rättspraxis från 1700-talet. Hon berättade att den isländska finanskrisen satte avtalslagen på hårda prov och att den fungerade på så sätt att de isländska domstolarna, trots att de var under enorm press, tillämpade avtalsrätten ansvarsfullt. Den isländska erfarenheten utvisar att det inte finns behov att reformera avtalslagen. Det finns alltså inget behov att lagstifta om de avtalsrättsliga regler som inte är behandlade i avtalslagen. Lagens ord och begrepp har klargjorts genom rättspraxis, vilket har gett en överskådlighet som rättslivet sätter värde på. Risken med att lagstiftaren lagstiftar om avtalsrätt är att fokus hamnar på detaljer och att de grundläggande avtalsrättsliga principerna kommer i skymundan. En ny avtalslag skulle leda till rättsosäkerhet.

Jag själv (Christina Ramberg, Stockholm) hade fokus på de praktiskt verksamma juristerna och deras svårigheter att få kunskap om innehållet i avtalsrätten. Jag anser att avtalslagen har ett *user unfriendly interface of law* och att avtalslagen är missvisande på så sätt att praktiker tror att de får svar på frågor genom att läsa i avtalslagen, trots att svaren inte står där utan framkommer av rättspraxis. Jag pekade på att svensk avtalsrätt nuförtiden mer bygger på case-law-land än lagstiftning. Jag föreslog att avtalslagen skulle upphävas utan att ersättas med ny lagstiftning. Istället borde vi utforma ett gediget *restatement of contract law* i likhet med *2d Restatement of Contract Law* i USA med en sammanställning av rättspraxis (se ett exempel på www.avtalslagen2010.se). Därigenom skulle användarna (advokater och domare) få ett användarvänligt interface (gränssnitt) med enkelt tillgängliga svar på avtalsrättsliga problem.

Lena Sisula Tulokas (Helsingfors) påtalade att avtalslagens spelplan krymper på grund av speciallagar, standardavtal och *soft law*-principer. Det finns många luckor och otydligheter i avtalslagen. Det är inte konstigt, utan självklart att en hundraåring har skavanker. Sisula Tulokas anser att det är orealistiskt med en ny avtalslag och hon ser en fara i att en ny lag inte skulle utformas i nordiskt samarbete. Det vore olyckligt om vi gav upp det nordiska samarbetet. Sisula Tulokas anser att den nuvarande flexibiliteten är värdefull och att de allmänna principerna är bra. Våra domstolar hanterar avtalsrätten omdömesgillt och den juridiska doktrinen är imponerande. Det finns en nordisk kunskapsbank som vi bör slå vakt om, inte minst borde vi ta vara på vår gemensamma rättspraxis. En gemensam kunskapsbank kunde förhoppningsvis utformas som en databas med lagstiftning, förarbeten, revideringsförslag, rättsfall från de högsta domstolarna (kanske även underrätter och skiljenämnder), läroböcker och annan avtalsrättslig litteratur. Databasen skulle kunna inordnas i en modern struk-

tur, kanske med utgångspunkt i en modellag. Sisula Tulokas vill slå ett slag för en sådan ny form av samarbete.

I den efterföljande debatten uttryckte många stöd till Sisula Tulokas förslag om en databas (Joseph Lookofsky, Bertil Bengtsson, Henrik Udsen, Sverre Blandhol, Juha Karhu och Torbjörn Ingvarsson). Lars Gorton (Stockholm) påminde om Ole Landos pågående projekt om ett *Nordic Restatement* av avtalsrätten. Peter Møgelvagn Hansen (CBS) informerade att *Nordic Restatement* sannolikt blir färdigt i augusti 2015 och skulle kunna byggas ut till en databas av den modell som Sisula Tulokas föreslagit.

Lookofsky (Köpenhamn) påpekade med referens till mitt (Christina Rambergs) förslag att avskaffa avtalslagen, att det skulle vara första gången i världshistorien som ett land upphäver en lagstiftning för att återgå till *case-law* och *restatement*. Han förutsåg svåra problem med detta. Han tror att det inte är en sannolik utveckling i Danmark, eftersom danskar inte gillar experiment utan brukar föredra att inte göra något alls.

Jan Ramberg (Stockholm) påminde om vad som hände med lagen om avbetalningsköp från 1915. När Sverige införde en ny konsumentkreditlag, behöll Sverige den gamla avbetalningsköplagen men ändrade lagens namn till lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. Jan Ramberg föreslog att vi skulle kunna göra tydligare att *avtalslagen* endast behandlar ett begränsat antal av de *avtalsrättsliga* problemen genom att ändra avtalslagens rubrik till "lag om avtals ingående och giltighet". Han anser att det inte skulle vara alltför svårt att modernisera avtalslagen genom en reform.

Tore Wiwen Nilsson (advokat, Lund) ifrågasatte om avtalslagen tillgodoser affärslivets behov av trygghet, förutsebarhet och effektivitet. Han påpekade att det inte är många jurister som tittar i avtalslagen idag.

Boel Flodgren (Lund) anser att arbetet med CESL har utvisat att näringslivet inte vill ha mer lagstiftning än den som finns idag. Hon pekade på det växande antal transaktioner som sker C2C, dvs. mellan privatpersoner på Blocket och andra andrahandsmarknader.

Torgny Håstad (Uppsala) frågade om det finns någon bestämmelse i avtalslagen som är felaktig. Torsten Iversen (Århus) svarade att bestämmelsen om telegram i 32 § är felaktig, Johan Giertsen (Bergen) att 6 § st. 2 är missvisande och Jan Ramberg (Stockholm) att rubriken till 3 kap. (om ogiltighet) är felaktig.

Johan Giertsen (Bergen) ser problem med en gemensam avtals- och obligationsrätt för B2C och B2B mot bakgrund av att EU varit så aktivt rättsskapande inom konsumenträtten.

Torbjörn Ingvarsson (Uppsala) ser behov av några mindre ändringar i avtalslagen, t.ex. i 2 kap. om fullmakt samt i ogiltighetsreglerna. Hans största önskan är att befria avtalslagen från B2C eftersom det skulle möjliggöra en kraftfull vidareutveckling av konsumentskyddet. Ingvarsson anser att det finns behov att identifiera konsumenträttens allmänna läror.

Torsten Iversen (Århus) berättade att han har arbetat som advokat och att han då sällan hade anledning att läsa lagtext. I hans advokatverksamhet var litteraturen viktigast samt att sätta sig in i ny rättspraxis. Iversen är negativ till CISG Del II och vill inte se den som en modell för alla avtalsingåenden i Norden eftersom det skulle innebära

att vi kastade bort all erfarenhet av vår existerande avtalslag. Iversen är kritisk till en databas av den modell Sisula Tulokas föreslår eftersom det inte är realistiskt, bland annat mot bakgrund av att två nordiska språk är obegripliga (finska och isländska). Han menar dock att Nordiska rådet borde kunna finansiera översättning av finska och isländska domar.

Boel Flodgren avslutade konferensen med att fråga vad som skulle kunna utgöra en god anledning att återigen samla nordiska avtalsrättsintresserade personer. Jan Ramberg gjorde sig till talesman för den äldre generationen och hoppades att det inte skulle dröja alltför länge samt föreslog skämtsamt en konferens för att fira hundraårsjubileet av 1924 års lag om verkan av avtal, som slutits under påverkan av en psykisk störning.

Seminarier i riksdagens civilutskott 12 juni 2015

Ordföranden i Sveriges riksdags civilutskott, Caroline Szyber, arrangerade ett seminarium med anledning av avtalslagens 100-årsjubileum. Ett sextiototal personer var närvarande; parlamentariker, tjänstemän i justitiedepartementet och branschorganisationer samt akademiker och praktiskt verksamma jurister.

Jan Kleineman (Stockholm) inledde med att konstatera att avtalslagen inte är obsolet (vilket däremot 1734 års lag är). Han anser att avtalslagen kanske är en ruin — men i så fall en vacker ruin — och att det inte är tid för en stor reform. Han är positiv till att avtalslagen endast behandlar vissa kasuistiska frågor och att resten av avtalsrätten framkommer genom analogier och allmänna rättsprinciper. Kleineman hade ansvar för utredningen att implementera CISG Del II om avtals ingående och är tacksam att hans uppdrag inte innefattade att göra ändringar med avseende på andra avtal än internationella köpavtal. Kleineman konstaterade att det finns endast lite rättspraxis som behandlar köplagen från 1990 men förhållandevis mycket rättspraxis där Högsta domstolen ger ledning i de avtalsrättsliga frågor som inte får svar i avtalslagen.

Jag (Christina Ramberg, Stockholm) förklarade att Sveriges riksdag har ansvar att tillhandahålla en väl fungerande och modern infrastruktur för alla B2B-avtal. Konsumenträtten är i hög grad reglerad och vi kan förvänta oss att EU kommer att fortsätta reglera den. Men vi kan inte förvänta oss att EU kommer att harmonisera och modernisera avtalsrätten B2B. Det beror på att många medlemsstater nyligen har moderniserat eller kommer att modernisera sina avtalslagar. (Nederländerna och hela Östeuropa har moderniserat sin avtalsrätt, Frankrike kommer att ändra sin avtalsrätt 2016, Schweiz har långtgående planer på en avtalsrättslig reform och Spanien utreder en reform.) Eftersom vi inte kan förvänta oss lagstiftning via EU, bör riksdagen ta initiativ till att skapa en modern infrastruktur för kommersiella avtal. Jag framförde tanken att anledningen till att vi ser få köprättsliga avgöranden i Högsta domstolen, kanske är att det råder klarhet om vad som gäller för köprättens del på grund av den moderna köplagen och att det saknas anledning för parter att tvista hela vägen upp till Högsta domstolen när rättsläget är klart.

Erika Wiking-Häger och Mattias Göransson (advokater, Stockholm) redogjorde för praktikernas syn på avtalslagen. De uppmärksammade att avtalslagen endast behandlar några få mindre frågor som sällan är

av praktiskt intresse. De anser att avtalslagen är föredömligt förutsebar och flexibel, även om det saknas svar på många frågor vilket gör det svårt att ge klienter råd. Avsaknaden av svar i avtalslagen kompenseras vanligen genom uttryckliga bestämmelser i kontrakt, t.ex. rörande påföljder vid avtalsbrott. Många tvister avgörs av skiljenämnder. Det är problematiskt dels eftersom skiljedomspraxis skiljer sig från praxis i Högsta domstolen, dels eftersom det medför få prejudikat från Högsta domstolen. Wiking-Häger och Göransson påtalade att benägenheten att tvista ökar i takt med att Sverige blir alltmer heterogent och det sociala trycket minskar. De förslog en mild översyn av avtalslagen. Avslutningsvis efterfrågade de mer rättspraxis samt en handelsrättslig specialdomstol.

Anna-Karin Smedberg (Svensk Handel) visade hur våra handelsmönster har förändrats radikalt de senaste 100 åren. Hon framhöll näringslivets behov av stabilitet, förutsebarhet och säkerhet om vad som gäller samt harmoniserade regler i hela EU. Hon anser inte att det finns behov att reformera avtalslagen. Det viktiga är att bevara den nuvarande avtalsfriheten och formfriheten. Hon är negativ till skriftlighetskrav för bundenhet till konsumentavtal.

I den efterföljande debatten diskuterades risken att detaljerad punktlagstiftning i speciallagar får "*spill-over-effects*" till den allmänna okodifierade avtalsrätten utan att lagstiftaren avsett sådan analog, extensiv tillämpning. Alla föreföll ense om vikten att göra helhetsanalyser (ha helikopterperspektiv) i samband med speciallagstiftning.

En ganska ingående diskussion rörde frågan om införande av en specialdomstol för kommersiella tvister, vilket många anser vore önskvärt. Därigenom skulle man kunna göra effektivitetsvinster, säkerställa expertkompetenta domare och skapa mer rättspraxis. Jag och ytterligare någon deltagare uttryckte skepsis mot att införa specialdomstolar. Jag anser att svenska domare är tillräckligt kompetenta att avgöra kommersiella tvister, i synnerhet om de skulle få tillgång till ett användarvänligt *interface* i form av en modern avtalsrättslig infrastruktur.

En tämligen kort diskussion rörde lämpligheten av att införa en tvingande ångerrätt för småföretagare. Jan Kleineman och jag ställde oss negativa till sådan ångerrätt med hänvisning till att det skulle försvåra och fördyra kommersiella transaktioner samt att det är enkelt för parterna att komma överens om en ångerrätt i de fall småföretagaren önskade hålla sin bundenhet öppen.

Caroline Szyber avslutade seminariet med att tacka föredragshållarna och deltagarna för de intressanta diskussionerna.

En deltagare kom fram till mig efter seminariet och sa att hen planerade att gå hem och spela Monopol med sina barn enligt allmänna spelprinciper och analogier till andra spel, istället för att tillämpa de spelregler som framkommer på locket till Monopolspelet. Hen förutsåg att det skulle bli intressanta diskussioner, även om diskussionerna sannolikt inte skulle leda fram till sådan enighet att någon skulle kunna bygga fastigheter eller hotell.

Christina Ramberg

Personalnotiser

Hovrätterna

Regeringen har utnämnt

chefsrådmannen *Claes-Göran Sundberg* att vara hovrättslagman i Svea hovrätt (2015-06-11),

hovrättsrådet *Ulrika Stenbeck Gustavson* och ämnesrådet *Anna Avenberg* att vara hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning i Svea hovrätt (2015-06-25),

rättssakkunnige *Christer Lundh*, assessorn *Per Claréus*, justitiesekreteraren *Christina Ericson* och chefsjuristen *Eleonore Källstrand Nord* att vara hovrättsråd i Svea hovrätt (2015-06-25).

Svea hovrätt har förordnat

hovrättsfiskalen *Anna Enbert* till hovrättsassessor (2015-05-08),

hovrättsfiskalen *Cecilia Eneman* till hovrättsassessor (2015-05-08),

hovrättsfiskalen *Lisa Nilheim* till hovrättsassessor (2015-05-27),

hovrättsfiskalen *Charlotte Eklund Rimsten* till hovrättsassessor (2015-06-01),

hovrättsfiskalen *Joel Björk-Werner* till hovrättsassessor (2015-07-15).

Hovrätten för Nedre Norrland har förordnat

hovrättsfiskalen *Andreas Lööf* till hovrättsassessor (2015-06-01).

Hovrätten över Skåne och Blekinge har förordnat

hovrättsfiskalen *Elisabeth Ståhl* till hovrättsassessor (2015-06-05).

Kammarrätterna

Regeringen har utnämnt

beredningschefen *Eva Östman Johansson* att vara kammarrättsråd tillika vice ordförande på avdelning i Kammarrätten i Stockholm (2015-05-13),

skattejuristen *Mikael Sjöo* att vara kammarrättsråd tillika vice ordförande på avdelning i Kammarrätten i Jönköping (2015-05-13),

kammarrättsrådet tillika vice ordförande på avdelning *Håkan Löfgren* att vara kammarrättslagman i Kammarrätten i Jönköping (2015-05-21).

Kammarrätten i Göteborg har förordnat

kammarrättsfiskalen *Catarina Fäger* till kammarrättsassessor (2015-04-30),

kammarrättsfiskalen *Jenny Lundahl* till kammarrättsassessor (2015-04-30).

Kammarrätten i Jönköping har förordnat

kammarrättsfiskalen *Anna Karlsson* till kammarrättsassessor (2015-06-01).

Tingsrätterna

Regeringen har utnämnt

utredningssekreteraren *Nathalie Dahlén* och rättssakkunniga *Sara Skouras* att vara rådmän i Malmö tingsrätt (2015-05-13),

miljöchefen *Lars-Gunnar Sjölund* att vara tekniskt råd i Östersunds tingsrätt (2015-06-04),

myndighetschefen *Anita Wickström* att vara lagman i Linköpings tingsrätt (2015-06-11),

direktören *Lars-Gunnar Lundh* att vara lagman i Norrköpings tingsrätt (2015-06-11),

kanslichefen *Camilla Olsson* att vara chefsrådman i Södertörns tingsrätt (2015-06-11),

tf. rådmannen *Anna Eleblad* samt rättssakkunniga *Elin Carbell Brunner*, *Evelina Englund*, *Daniel Eriksson* och *Carl Wetter* att vara rådmän i Södertörns tingsrätt (2015-06-11),

hovrättsrådet *Maria Wetterstrand Hagström* och rådmannen *Eva-Lotta Johansson* att vara rådmän i Uppsala tingsrätt (2015-06-17),

ämnesrådet *Mari-Ann Roos* och rådmannen *Maria Lindhe* att vara rådmän i Stockholms tingsrätt (2015-06-25),

hyresrådet *Martin Bergh* att vara rådman i Örebro tingsrätt (2015-06-25).

Förvaltningsrätterna

Regeringen har utnämnt

rådmannen *Eva Frånlund Althin* och rättssakkunniga *Lena Björner* att vara rådmän i Förvaltningsrätten i Uppsala (2015-06-04),

expeditions- och rättschefen *Maria Eka*, rådmännen *Karin Dahlin* och *Susanne Bagge*, sektionschefen *Michael Erliksson*, rådmannen *Lars-Åke Johansson*, chefsjuristen *Eva-Lotta Hedin*, ämnesrådet och biträdande enhetschefen *Johan Lundmark*, rådmännen *Patrik Alm* och *Kirsimarja Laakso Utvik*, hovrättsrådet *Håkan Åberg* samt rådmännen *Ulrika Melin* och *Anna Önell* att vara chefsrådmän i Förvaltningsrätten i Stockholm (2015-06-11),

rådmannen *Fredrik Löndahl* att vara chefsrådman i Förvaltningsrätten i Malmö (2015-06-25).

Regeringen har anställt

juristen *Sven Ångquist* på en tidsbegränsad anställning som rådman i Förvaltningsrätten i Falun (2015-06-17).

Sveriges Advokatsamfund

Till nya ledamöter har antagits

Julia Asplund, Gernandt & Danielsson Advokatbyrå KB, Stockholm, *Björn Bjuggren*, Linklaters Advokatbyrå AB, Stockholm, *Anna Blomgren*, MAQS Advokatbyrå Stockholm AB, Stockholm, *Andreas Carnheimer*, Advokatbyrån Sigeman & Co AB, Malmö, *Linda Danielsson*, Baker & McKenzie Advokatbyrå KB, Stockholm, *Daniel Daun*, Advokatfirman Vinge KB, Malmö, *Linn Ejderhamn*, Baker & McKenzie Advokatbyrå KB, Stockholm, *Johan Engström*, Advokatfirman Lundberg & Åkerlund HB, Luleå, *Daniel Fogelberg*, Foyen Advokatfirma AB, Stockholm, *Ludvig Frithiof*, Advokatfirman Vinge KB, Malmö, *Victor Furman*, Magnusson Advokatbyrå, Stockholm, *Emilia Hempel*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Stockholm, *Rodney Humphreys*, Advokatbyrån Martin Cullberg AB, Stockholm, *Kimmie Johansson*, Setterwalls Advokatbyrå AB, Malmö, *Natalie Mihajlovic Kojadinovic*, Advokatfirman Devlet AB, Stockholm, *Per Åke Kvarnström*, Advokatfirman Kjällgren AB, Uddevalla, *Alexander Lindmark*, Setterwalls Advokatbyrå AB, Stockholm, *Anika Lundeslöf*, Advokatfirman VICI AB, Lund, *Pontus Malmunger*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Malmö, *Christoffer Mangelus*, Setterwalls Advokatbyrå AB, Göteborg, *Kristina Norberg*, Jur. kand.

Kristina Norberg, Stockholm, *Amanda Chafira Onval*, Juristdomänen, Advokatfirman Endsjö AB, Stockholm, *Sofia Pedersen*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Stockholm, *Natali Phalén*, Setterwalls Advokatbyrå AB, Stockholm, *Adrian Della Morte Pålstam*, Gernandt & Danielsson Advokatbyrå KB, Stockholm, *Henric Roth*, Baker & McKenzie Advokatbyrå KB, Stockholm, *Oscar Rydén*, Advokatfirman Vinge KB, Stockholm, *Peter Sivenius*, Advokatfirman Frenander AB, Örebro, *Maria Svedenström*, Bird & Bird Advokat KB, Stockholm, *Christoffer Thibblin*, Hamilton Advokatbyrå KB, Stockholm, *Charlotta Weitner*, Advokat Stefan Andersson AB, Halmstad (2015-05-08).

Emily Almhagen, LH Advokater AB, Jönköping, *Emelie Andersson*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Stockholm, *Jennifer Bake*, MAQS Advokatbyrå Göteborg AB, Göteborg, *Nina Barzey*, Bsmart Legal Filial, Gävle, *Marcus Berglie*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Göteborg, *Romina Bolin*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Stockholm, *Pernilla Book*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Göteborg, *Khatereh Razazi Borujeni*, MAQS Advokatbyrå Göteborg AB, Göteborg, *Linnea Lundälv Boström*, MAQS Advokatbyrå Göteborg AB, Göteborg, *Erik Brunsson*, Arena Advokatbyrå AB, Malmö, *Anna Bryngelsson*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Malmö, *Kamilla Burman*, Setterwalls Advokatbyrå AB, Stockholm, *Alexander Camitz*, Advokatfirman Glimstedt Stockholm KB, Stockholm, *Åsa Cronberg*, Din Advokat Senkul AB, Stockholm, *Marielle Eriksson*, Advokatfirman Glimstedt Östergötland KB, Linköping, *Johanna Fjellström*, Andulf Advokat AB, Stockholm, *Jenny Glommen*, Advokaterna Melin & Fagerberg i Göteborg AB, Göteborg, *Patricia Haddad*, Sandart & Partners Advokatbyrå KB, Stockholm, *Carolin Hartwig*, Advokatfirman Modern Juridik AB, Västerås, *Björn Hellman*, Advokatfirman Åberg & Co AB, Stockholm, *Emil Albihn Henriksson*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Stockholm, *Caroline Högberg*, Familjens Advokat i Göteborg AB, Göteborg, *Catherine Innergård*, Bergh & Co Advokatbyrå AB, Stockholm, *Stéphanie Isacson*, Nord & Co Advokatbyrå KB, Stockholm, *Aleksander Ivarsson*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Malmö, *Carl Johan Jennekvist*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Malmö, *Hannes Josephson*, MAQS Advokatbyrå Malmö KB, Malmö, *Jenny Kenneberg*, Andersson Gustafsson Advokatbyrå KB, Stockholm, *Anna-Karin Kjellström*, Advokatfirman Lindahl KB, Malmö, *Arturs Krauklis*, bnt Klauberg Krauklis ZAB, Riga, *Maria Lidbom*, Advokatfirman LA PARTNERS AB, Malmö, *Maria Lindkvist*, Arnér & Partners Advokater AB, Stockholm, *Johannes Marszalek*, AB Zacharias Advokatbyrå, Stockholm, *Johanna Nordahl*, Roschier Advokatbyrå AB, Stockholm, *Marion Norrby*, Advokat Bengt Loquist AB, Visby, *Pia Janné Nyberg*, Skarp Stockholm Advokatbyrå AB, Stockholm, *Elin Nyquist*, Advokatfirman Cederquist KB, Stockholm, *Alexandra Persson*, Baker & McKenzie Advokatbyrå KB, Stockholm, *Mikael Rydkvist*, Setterwalls Advokatbyrå AB, Stockholm, *Carl-Anders Sjöberg*, Advokatfirman Fylgia KB, Stockholm, *Daniel Stjärneland*, Stjärneland Law, Solna, *Rikard Teréus*, Advokatfirman Lindberg & Saxon AB, Stockholm, *Sara Ulriksen*, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB, Stockholm, *Ignacio Vita Uriarte*, Ignacio Vita AB, Stockholm, *Kristina Wenzelberg*, Advokatfirman Jesper Montan AB, Malmö, *Gabriel Zsiga*, Gernandt & Danielsson Advokatbyrå KB, Stockholm, *Jerker Öhrfeldt*, Arbetsrättsbyrån i Stockholm AB, Stockholm, *Cathrine Örté*, Advokatbyrån Ilar & Kellerman AB, Uppsala (2015-06-04).

Hyses- och arrendenämnderna

Regeringen har utnämnt

hovrättsrådet *Matz Mårtensson* att vara hyresråd i Hyres- och arrendenämnden i Göteborg (2015-06-17).

Universiteten

Rektor vid Uppsala universitet har beslutat anställa

Hans-Gunnar Axberger som professor i konstitutionell rätt (2015-03-01).

Rektor vid Uppsala universitet har beslutat befordra

Torbjörn Ingvarsson till professor i civilrätt (2015-05-01).

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har beslutat anta

JD Martin Berglund som docent i finansrätt (2015-06-11).

Kustbevakningen

Regeringen har anställt

Anders Kjaersgaard att vara överdirektör vid Kustbevakningen (2015-06-25).

I detta häfte (s. 465–572) jämte bilaga (s. 573–624) har medverkat bl.a.

Mårten Schultz, professor

Mosa Sayed, jur. dr

Anne-Marie Pålsson, docent

Magnus Schmauch, Special Counsel

Carl Josefsson, hovrättsråd och vice ordförande på avdelning

Monica Hall, kanslichef

Bengt Billquist, utskottsråd

Joakim Nergelius, professor

Christina Ramberg, professor

Michael Bogdan, professor